

רווחה ועבודה

עקרונות מנחים בתכנית לשילוב בשוק העבודה

לאחר שהכנסת חשפה את פגמיה החמורים של תכנית 'ויסקונסין' על גלגוליה השונים, שוקד בימים אלה משרד התמ"ת על גיבושה של תכנית חדשה לשילוב בשוק העבודה.

שלא כמו בעבר, יש ללמוד היטב מניסיון של תכניות מוצלחות לשילוב בשוק העבודה הפועלות כבר בארץ, הרחק מאור הזרקורים ובשיעורי הצלחה גדולים לאין ערוך מהתוצאות המוגבלות ביותר, חלקן אף מזיקות, שהשיגו תכניות 'ויסקונסין', מהל"ב ו-'אורות לתעסוקה'.

הדרתם של מפעילי התכניות הקיימות מהדיון המקצועי לקראת גיבושה של תכנית חדשה להשבה לעבודה, עלולה להיות בכייה לדורות.

בניגוד לעבר, יש להגדיר באופן ברור וממוקד את מטרות התכנית, ולגבש עקרונות מנחים, ברורים ומוסכמים, שיהוו את הבסיס המוסרי, הציבורי והמעשי לתכנית אופרטיבית עתידית.

דיון ציבורי ומקצועי אמיתי, ימנע חזרה על הטעויות הקשות שנגרמו עד כה תחת מכבש הלחצים והפזיזות של משרד האוצר.

במסמך זה, המוגש לעיונם של חברי הכנסת ושל ראשי משרד התמ"ת, מוצגים עקרונות מנחים שגובשו על ידי מספר עמותות וארגונים חברתיים, הפועלים שנים רבות בקרב אוכלוסיות אלה, במסגרת תכניות סיוע מגוונות.

מוגש לעיונם של חברי הכנסת וראשי משרד התמ"ת
על-ידי

- שומרי משפט – רבנים למען זכויות אדם ● סינגור קהילתי ● סאוט-אל-עמל
- הקשת הדמוקרטית המזרחית ● האגודה לזכויות האזרח

24.5.2010

ראשית דבר

יצירת מקומות עבודה המבטיחים קיום בכבוד

פרופסור אברהם דורון - חתן פרס ישראל:

"ההשלכות הכלכליות והחברתיות של הצפת השוק בעשרות אלפי מחפשי עבודה עלולות להיות חמורות. צפויה הורדה ברמת השכר והגדלת הפערים בחברה. בנוסף, השכר הנמוך של הנפלטים ממערכת הבטחת ההכנסה מביא אותם למצב של הכנסה מתחת לקו העוני. במצב כזה ייווצר תת-מעמד חדש בישראל של עניים שנשארו ללא הגנת מערכת הביטחון הסוציאלית..."

"המבחן האמיתי הוא לא הצפת השוק במחפשי עבודה שאין להם מענה, אלא ביצירת צמיחה כלכלית שתיצור מקומות עבודה בהיקף הדרוש. מקומות אלו צריכים להבטיח אפשרות קיום בכבוד."

מתוך "מסעד לעבודה" - איום על רשת המגן במערכת הביטחון הסוציאלית הישראלית

עצם השתתפות בשוק העבודה, ללא שכר הולם, לא מחלצת מעוני

דו"ח בנק ישראל, 21.4.2010:

"מדיניות הרווחה התמקדה בשנים האחרונות בתמרוץ ההשתלבות בשוק העבודה (בעיקר דרך קיצוץ משמעותי בקצבאות), אולם עצם השתתפות בשוק העבודה לא היה בה כדי לחלץ מעוני... מימדי העוני בקרב אנשים החיים במשקי בית בהם לפחות מפרנס אחד התרחבו בהתמדה..."

"...כדי להפחית את תחולת העוני, לא די במדיניות לעידוד התעסוקה, ויש חשיבות רבה למדיניות שתתמקד בשיפור סך ההכנסות."

היעדר אכיפה מספקת של חוקי העבודה - מחריף את העוני

דו"ח בנק ישראל, 21.4.2010:

"שכרם הנמוך של עובדים עניים מושפע גם מהאכיפה הרופפת של חוקי העבודה... דבר זה מתבטא, בין היתר, בשיעורם הגבוה של עובדים עניים המשתכרים פחות משכר המינימום, ומדגיש את התפקיד המכריע של הגורמים המופקדים על אכיפת החוק."

עקרי הדברים

עקרונות התכנית לשילוב בשוק העבודה

- תעסוקה כיעד לאומי המבטיח פרנסה הולמת – ולא כלי לריסון שכר שאינו מחלץ מעוני עמוד 4
- הושטת יד למשתלבים בעבודה – ולא איומים וסנקציות עמוד 4
- אחריות וסמכות שלטונית רק בידי המדינה ולא בידיים פרטיות עמוד 4
- יצירת אופק תעסוקתי, הכשרה ותמריצים ולא תכנית שדוחפת לתעסוקה פוגענית עמוד 5
- הכרה בזכות לשירותים תומכי-עבודה והגדרתם בחוק עמוד 5
- צעדים משלימים כגון העלאת שכר מינימום, מענקי התמדה בעבודה ועוד עמוד 5
- תכנית מגוונת ומותאמת לאוכלוסיות שונות, ולא כפייה של תכנית אחידה על כולם עמוד 6
- אבחון מקצועי מהימן וטיפול הוגן בחסרי מסוגלות תעסוקתית עמוד 6
- לזווי אישי לאחר השילוב בעבודה, להבטחת התמדה ויצירת אופק תעסוקתי אמיתי עמוד 7
- פקידי השמה מקצועיים בעלי הכשרה מתאימה ועומס עבודה סביר עמוד 7
- פרישה ארצית הדרגתית, תוך הקפדה על תנאי סף ברורים לצירוף ישובים לתכנית עמוד 7
- תקציב התכנית חייב להיות זהה למה שהוקצב בחמש שנות הניסוי עמוד 7

התכנית חייבת להיות חלק ממדיניות כוללת

- הגדלה משמעותית של היצע משרות המספקות הכנסה ראויה עמוד 8
- העלאת שכר המינימום כדי שיאפשר קיום בכבוד עמוד 8
- הגברת אכיפה של חוקי עבודה עמוד 9
- השקעה בחינוך והגברת נגישות תחבורתית עמוד 9

אפשר אחרת

- מדוע להמציא את הגלגל מחדש, כאשר בישראל כבר פועלות תכניות מוצלחות, לשילוב במעגל התעסוקה... עמוד 10

עקרונות התכנית לשילוב בשוק העבודה

1

תעסוקה כיעד לאומי המבטיח פרנסה הולמת – ולא כלי לריסון השכר במשק, המספק משכורות רעב ואינו מחלץ מעוני

תעסוקה המספקת פרנסה הולמת חייבת להיות **יעד לאומי** בפני עצמו ולא **אמצעי** שרירותי בידי האוצר, המסתפק גם בשכר רעב, כדי לצמצם את השכר הממוצע ואת שכר המינימום במשק:

מתוך דו"ח אגף התקציבים במשרד האוצר "מהבטחת הכנסה להבטחת תעסוקה".

"קיום של קבוצות שפוטנציאל ההשתכרות שלהן נמוך מחוץ למעגל העבודה והשכר, משפיע על האפשרות לריסון השכר, ולפיכך רמת השכר הממוצע ושכר המינימום הנגזר ממנו גבוהה יותר...".

מדינת ישראל, באמצעות הממשלה, אחראית לקיומו של שוק עבודה בו יכולים התושבים להשתלב בעבודות המספקות **פרנסה הוגנת** וקיום בכבוד. במקביל, אחראית המדינה לקיומה של מערכת רווחה המאפשרת **קיום בכבוד גם למי שאינם יכולים** להשתלב בשוק העבודה.

כל תכנית לשילוב מובטלים בשוק העבודה, חייבת לספק פתרונות מערכתיים, הכוללים שוק עבודה המספק תעסוקה שמפרנסת בכבוד וכן טיפול במערכות הרווחה, הבריאות, החינוך וחיי המשפחה של העובדים.

2

הושטת יד ולא איומים וסנקציות

ומקבלי קצבאות מעוני – ולהימנע מדחיפתם בכוח של מובטלים אל שוק תעסוקה פוגעני שאינו מחלץ מעוני, כפי שקרה בתכנית ויסקונסין.

מדיניות של הושטת יד, במקום זו של איומים וסנקציות נוסח תכנית ויסקונסין, תאפשר לא רק השתתפות בשוק עבודה הוגן, אלא גם טיפוח רווחתם של העובדים, בריאותם, חינוך ילדיהם, וביסוס חיי המשפחה שלהם.

מדיניות שילוב במעגל העבודה חייבת להיות מושתתת על **ההכרה בזכות לעבודה** עם פרנסה הולמת. על המדינה להכיר בחובתה **ליצור** שוק עבודה שיספק תעסוקה המפרנסת בכבוד את כל העובדים – ולחדול מן הגישה המתנשאת שמאפיינת עד כה את משרד האוצר, לפיה מי שאשמים במצבם הם המובטלים עצמם. מדיניות תעסוקה ראויה צריכה לצמצם פערים ולחלץ עובדים

3

אחריות וסמכות שלטונית רק בידי המדינה ולא בידיים פרטיות

שלא רואה אך ורק את טובת המטופל לנגד עיניו, אלא גם (ולעתים אף בעיקר) את יעדי הרווח. כל תכנית עתידית של שילוב במעגל העבודה חייבת להיות מופעלת על-ידי המדינה. רק בידי השירות

תכנית ויסקונסין הוכיחה מעל כל צל של ספק את ניגוד העניינים המובהק המתקיים כאשר תכנית שילוב בשוק העבודה מתבצעת ע"י תאגיד פרטי –

הציבורי שאיננו תאגיד פרטי, ניתן להפקיד את הסמכויות המהותיות הכרוכות בתכנית, כגון: הגדרת המסלול האישי הייחודי המתאים לכל

מטופל בנפרד, קביעת הזכאות לקצבה, קביעת הזכאות לשירותים תומכי עבודה, דרישה להצגת מסמכים ובחינתם, אבחון תעסוקתי וכיו"ב.

4

יצירת אופק תעסוקתי ראוי ע"י טיפוח תנאים מתאימים, הכשרה ותמריצים ולא ע"י תכנית שרירותית ואחידה שדוחפת לתעסוקה פוגענית

מטרתה של התכנית חייבת להיות **פיתוח אופק תעסוקתי בר-קיימא** למשתתף, ולא השמה בכל מחיר ובכל עבודה, הגורמת לניצול ציני של המשתתפים בתכנית, מונעת תקווה ומנציחה את העוני.

מטרה זו מחייבת להציב במרכז התכנית את השלמת ההשכלה, ההכשרה מקצועית והקניית המיומנויות. **היקף התכנית לכל משתתף צריך להיקבע על-פי סוג ההכשרה הרלוונטית לו – ולא על-פי קביעה שרירותית של מכסת שעות זהה לכל המשתתפים, ללא קשר לצרכים האמיתיים שלהם.**

בנוסף, צריכה התכנית לכלול **השמה מסובסדת במקומות עבודה ראויים** ולתקופה קצובה שבמהלכה תסייע התכנית בטיפוח תנאים וכישורים שיאפשרו למשתתף **להתמיד** בעבודה לאורך **זמן רב**.

ההשמה המסובסדת תחליף את מנגנון "השירות בקהילה" שהפעילה תכנית ויסקונסין, אשר יצר מאגר של **"עובדים חנים" שהחליפו** עובדים אחרים – ולא קידם במאומה את המשתתפים עליהם נכפה "השירות בקהילה".

כמו כן, יש להגדיר **"מענקי התמדה"** ראויים, שיעודדו משתתפים להתמיד במקום העבודה.

5

הכרה בזכות לשירותים תומכי-עבודה והגדרתם בחוק

יש לקבוע בחוק את זכותם של משתתפי התכנית לקבל שירותים תומכי עבודה – שהם הכרחיים להשתתפות בתכנית וליציאה לעבודה, למשל: החזר הוצאות נסיעה וסיוע בטיפול בילדים.

תמריצים הניתנים למשתתפים חייבים להיות מוגדרים על בסיס קריטריונים ברורים, שוויוניים וגלויים – כדי למנוע עוול שנגרם מהתלות

המוחלטת בשיקול דעת שרירותי של פקידים, כפי שקרה בתכנית ויסקונסין.

תקצוב סל השירותים תומכי-עבודה חייב להיות ריאלי ולענות על צרכים אמיתיים של כל משתתף:

תזכורת: תקצוב ממוצע לחודש של סל שירותים תומכי עבודה בתכנית "אורות לתעסוקה" עמד על סך 1,413 ₪ למשתתף (מבוסס על נתוני התמ"ת).

6

צעדים משלימים לחילוץ מעוני

ממשלת ישראל צריכה ליזום צעדים משמעותיים שיגדילו את הכנסתם של האנשים המתומרצים להיכנס אל שוק העבודה, כגון העלאת שכר מינימום, העלאת קצבת השלמת הכנסה (ע"י

העלאת אחוז ה-disregard הנהוג בביטוח לאומי) ומס הכנסה שלילי. כמו כן, יש להגדיר "מענקי התמדה" ראויים, שיעודדו משתתפים להתמיד במקום העבודה.

תכנית מגוונת, שניתן להתאים לאוכלוסיות השונות ולפרטים בתוכן

הוריות, חרדים, עולים חדשים, ערבים, אנשים הנמצאים בעומק אבטלה ועוד.

יש להימנע מכפייה של התכנית על המשתתפים, כפי שקרה בגלגוליה השונים של תכנית ויסקונסין. כפייה זו פוגעת מאד ביעילותה של התכנית. מהשוואה עם תכניות אחרות הפועלות בארץ ובעולם, עולה כי אחוזי ההצלחה בתכניות שהשתתפות בהן היא וולונטריות – גבוהים בהרבה מאחוזי ההצלחה של תכנית הנכפות על המשתתפים.

השתתפות וולונטרית, ללא כפייה, חיונית במיוחד עבור קבוצות אוכלוסיה שיש בפניהן חסמים אובייקטיביים בשוק העבודה כגון עובדים חלקיים, מבוגרים וערבים.

כל תכנית עתידית חייבת להיות כזו שניתן יהיה להתאימה למאפייני קבוצות האוכלוסייה השונות וליכולות הפרטים בתוכן.

במסגרת התכנית, יש לקבוע מסלול אישי להכשרה ולהשמה, ולהגדיר אופק תעסוקתי ברור, עם יעדים ותמריצים לכל משתתף בנפרד. במידת הצורך יש לכלול גם אבחון מקצועי ומהימן של פוטנציאל הפיתוח והקידום של המשתתף. על התכנית לכלול גם יעדי ביניים ותחנות ביניים – בהן תיבחן התקדמותו של אדם ותגובש עבורו תכנית המשך אישית.

התכנית חייבת להיות כזאת שניתן להתאימה מבחינה מקצועית, תרבותית וחברתית – לאוכלוסיות יעד מוגדרות, כגון: משפחות חד

חוסר מסוגלות תעסוקתית

התכנית חייבת להכיר בקיומה של תופעת "חוסר מסוגלות תעסוקתית". יש לאבחן תופעה זו באופן מקצועי ומסודר כבר בראשית הדרך – ולא באופן השרירותי, המאולתר והלא מהימן כפי שקרה פעמים רבות ב"אורות לתעסוקה". מי שיוגדר כנטול יכולת לעבוד, לא ישותף בתכנית ויועבר לטיפולן של מערכות השיקום האחרות.

הפרדה זו הכרחית, משום שהסיכויים של אנשים אלה למצוא עבודה הינם קלושים ביותר, ואם התכנית נכפית עליהם – הם עלולים למצוא עצמם ללא פרנסה וללא קצבת הבטחת הכנסה, כפי שקרה לחלק מהמשתתפים בתכנית "אורות לתעסוקה".

יש צורך לתת מענה הולם למי שאינם ניתנים להשמה בעבודה מסיבות סוציאליות או מסיבות רפואיות – פיסיות או נפשיות – גם אם הם אינם מקבלים קצבת נכות. יש לזכור כי לרבים בשכבות החלשות, המוגבלים נפשית או פיסית, אין יכולת לממן חוות דעת רפואית מתאימה ועורכי דין לשם תביעה וקבלת הכרה בזכותם לקצבת נכות. כמו כן, חשוב לזכור כי ישנן מחלות או בעיות רפואיות אשר למרות שאינן מאפשרות לאדם לעבוד – הן אינן מזכות באחוזי נכות הנדרשים לקבלת קצבה (למשל: בעיות נפשיות, או קושי משמעותי בהליכה וכיו"ב). יש לעדכן את מערך קצבאות הנכות כדי שיהיה נגיש גם לאוכלוסיה זו.

לווי אישי ומקצועי לאחר השילוב בעבודה

מצד המעסיק. רק כך ניתן יהיה להגביר את הסיכוי להתמדה במקום עבודה ולמימוש **אופק תעסוקתי**, הכולל המשך הכשרה מקצועית וטיפול כישורים ומיומנויות אישיות, קידום ושיפור ברמת השכר.

לווי מקצועי, מהימן, תומך ומסור למשתתפי התכנית במהלך עבודתם – שלא נכלל בתכנית ויסקונסין – הינו **תנאי** לקיומה של תכנית חדשה.

אי אפשר להסתפק רק בשיבוץ של אדם במקום עבודה. התכנית החדשה חייבת לקיים מנגנון **לווי מקצועי ומיומן**, שילווה את משתתפי התכנית ומשפחותיהם בשנתם הראשונה (ועד שלוש שנים) במקומות העבודה החדשים. רק כך ניתן לתמוך ולסייע באופן משמעותי **בהסרת חסמים וביצירת יציבות בעבודה** – הן מצד המשתתף בתכנית והן

פקידי השמה מקצועיים בעלי הכשרה מתאימה ועומס עבודה סביר

תזכורת חשובה לעניין זה:

על (2%) - בממוצע חודשי, בשנה -

על (2%) + בממוצע חודשי, בשנה -

בגלל העיוות הנ"ל בתקצוב:

בודד בתכנית

טיפול בממוצע ב-\$

נאלץ לטפל בממוצע ב-(\$)

יש חשיבות מכרעת **לרמת הכשרה** של פקידי ההשמה בשירות הציבורי, לגישתם לאבטלה וגורמיה **וליסוס למובטלים**. כמו כן, יש להקפיד על עומס עבודה סביר, כזה שיאפשר טיפול מקצועי, עקבי, מסור ויעיל במשתתפים.

לשם כך יש **לתקצב את הגוף הציבורי אשר יפעיל את התכנית** – כדי שכל פקיד השמה יטפל בחמישים (50) דורשי עבודה לכל היותר;

פרישה ארצית הדרגתית ומבוקרת, תוך הקפדה על תנאי סף לצירוף ישובים לתכנית

- מרחק סביר בין מקום המגורים למקום העבודה.
- יכולת של שירותי הרווחה המקומיים להיות שותפים פעילים במעקב המשפחתי
- הפרישה הארצית צריכה להיות הדרגתית גם עבור אוכלוסיות המתקשות בשילוב במעגל העבודה ובשל חסמים אובייקטיביים.
- תהליך פרישה ארצית של התכנית, חייב להיות מבוקר והדרגתי ולכלול רק ישובים שעומדים בתנאי סף בסיסיים.
- כדי לצרף ישוב כלשהו לתכנית, חייבים להתקיים בו ארבעה תנאים בסיסיים:
- נגישות למסלולי תחבורה ציבורית זמינה.
- קיומן של מסגרות חינוכיות לילדים.

תקציב התכנית חייב להיות זהה למה שהוקצב בחמש שנות הניסוי

פרישה ארצית של תכנית שילוב בעבודה, חייבת להיות בנויה על מסגרת תקציב ראויה, **זהה לתקציב שניתן לפרויקט בחמש שנות הניסוי הראשונות לפחות**. לא ניתן לפרוש את התכנית כך שתכלול את כלל האזורים

הגיאוגרפיים, ואת כלל קבוצות הזכאים לגמלת השלמת הכנסה, ללא מסגרת תקציב ראויה אשר תאפשר מתן שירותי איתור, הכשרה, השמה, הדרכה ופיקוח איכותיים.

תכנית שילוב בעבודה רק כחלק ממדיניות כוללת

תכנית לשילוב אנשים במעגל העבודה וחילוצם ממעגל העוני תצליח רק אם היא תהיה חלק ממדיניות חדשה וכוללת – הלכה למעשה – לשוק העבודה בישראל, שבמרכזה העקרונות הבאים:

13

הגדלה משמעותית של היצע המשרות שהכנסה ראויה בידין

ללא שכר ראוי – אינה מחלצת מעוני. לכן יש להעלות את שכר המינימום. כמו כן, משהוסדר מס הכנסה שלילי, יש להרחיב את תחולתו, להעלותו באופן משמעותי ולפשט את הליך קבלתו גם כמענק חודשי.

**דו"ח בנק ישראל, 21.4.2010:*

"מדיניות הרווחה התמקדה בשנים האחרונות בתמרוץ ההשתלבות בשוק העבודה (בעיקר דרך קיצוץ משמעותי בקצבאות), אולם עצם ההשתתפות בשוק העבודה לא היה בה כדי לחלץ מעוני... מימדי העוני בקרב אנשים החיים במשקי בית בהם לפחות מפרנס אחד התרחבו בהתמדה..."

"...כדי להפחית את תחולת העוני, לא די במדיניות לעידוד התעסוקה, ויש חשיבות רבה למדיניות שתתמקד בשיפור סך ההכנסות."

המחקרים בעולם מוכיחים כי הצלחת תכניות השבה לעבודה תלויה בהיצע של משרות פנויות המותאמות למגוון מחפשי העבודה והמספקות הכנסה הוגנת. כאשר אין היצע של משרות מתאימות בשוק, יוצרת התכנית את אפקט "הדלת המסתובבת", בה משתתפי התכניות נקלטים ונפלטים ממקומות עבודה בתדירות גבוהה בגלל חוסר התאמה, עד להדרתם המוחלטת של העובדים המוחלשים מהתכנית, כאשר הם נשארים ללא קצבת הבטחת הכנסה וללא שכר.

עוד מוכיחים המחקרים כי לא די בהגדלת מספר המשרות הפנויות – אם אין בידין הכנסה שמכבדת את בעליה ומאפשרת קיום בסיסי לו ולבני משפחתו: חינוך, קורת גג, מזון, בריאות, ביגוד. כך גם קבע בנק ישראל* כי עבודה כשלעצמה –

14

להעלות את שכר מינימום כדי שיאפשר קיום בכבוד

צמצום השקעה ממשלתית בתקציבי חינוך, בריאות ורווחה, ודחיפת אנשים לשוק עבודה פוגעני, בו הם הופכים להיות כוח עבודה זול לטובת המעסיקים.

צעדים שנקטו בתחומים אלו היו מצומצמים מאד בהיקפם (מס הכנסה שלילי ושיפור האכיפה), חלקם אף שגויים ביותר ("אורות לתעסוקה"), ולכן הייתה להם השפעה מזערית.

יש להעלות את שכר המינימום – כך שיאפשר פרנסה ראויה המחלצת מעוני, יבטיח קיום בכבוד, יספק את צרכי המשפחה בחינוך, בדיוור, במזון,

ממדי העוני בקרב עובדים בישראל הולכים וגדלים. שכר המינימום אינו מאפשר קיום בסיסי וראוי. יותר מ-60% מקרב העניים בישראל חיים במשקי בית שיש בהם לפחות מפרנס אחד.

בעוד שבסוף שנות התשעים חילצה מדיניות הממשלה מעוני יותר מ-40% מהעניים, הרי שבשנת 2008/9 חילצה מדיניות הממשלה מעוני רק כ-20% מהעניים.

החמרה זו נבעה מהמדיניות הממשלתית המעדיפה קיצוץ קצבאות כאמצעי לחסכון תקציבי,

מדיניות מספקת לשיפור התמורה לעבודה לאוכלוסיות שכותרות השתכרות נמוך."

על ממשלת ישראל להגביר את אמצעי התמיכה בעובדים החלשים, וליזום צעדים משמעותיים שיגדילו את התמריצים והשכר של המשתלבים בשוק העבודה. זאת, בצד החמרה משמעותית של אכיפת חוקי העבודה, צמצום מסגרות העסקה זמניות וחיסול הסדרי תעסוקה שמצמצמים את אחריות המעסיקים כלפי עובדיהם.

בביגוד, בבריאות ובפנסיה. המדינה גם יכולה להגדיל את הכנסת משקי הבית באמצעות הגדלת קצבאות השלמת הכנסה או באמצעות מס הכנסה שלילי בהיקפים ראויים, כך שהשילוב בעבודה יאפשר חיים מעל קו העוני;

דו"ח בנק ישראל 2009:

"לאורך העשור האחרון התרחבו ממדי העוני בקרב משקי בית שבהם לפחות מפרנס אחד. התפתחות זו מבטאת, מצד אחד, את הצטרפותן של אוכלוסיות חלשות יותר למעגל התעסוקה, ומהצד האחר – העדר

15

הגברת אכיפה של חוקי עבודה

נחרץ למניעת פגיעה בתנאים סוציאליים של עובדים, להגביר את אחריות המעסיקים לרווחת עובדיהם ולעודד התארגנויות של עובדים.

כחלק מיצירתו של שוק עבודה הוגן ולא פוגעני, על ממשלת ישראל להגביר באופן משמעותי את אכיפתם של חוקי העבודה, כולל איסור תשלום משכורות שמתחת לשכר המינימום, לפעול באופן

16

השקעה בחינוך והגברת נגישות תחבורתית

של ממשלת ישראל בתחומים אלה לטווח ארוך, הם תנאי משמעותי נוסף לשילוב אוכלוסיות מוחלשות בשוק עבודה מפרנס ומחלץ מעוני.

פערי השכלה וחינוך והיעדר נגישות לתחבורה ציבורית זמינה, הם מהחסמים העיקריים בשילוב במעגל העבודה של אוכלוסיות מוחלשות. השקעות

אפשר גם אחרת

מדוע להמציא את הגלגל מחדש כאשר בישראל כבר פועלות תכניות מוצלחות לשילוב במעגל התעסוקה

בישראל כבר מופעלות תוכניות שונות ומוצלחות לשילוב במעגל התעסוקה. התוכניות צברו ניסיון עשיר, ידע ומומחיות רבה, ופותחו בהן כלים ייחודיים בנושא השבה לעבודה של אוכלוסיות מוחלשות, קידום אוכלוסיות עובדות שלא מרוויחות מספיק וחילוץ מעוני. רוב תוכניות אלה מסובסדות ע"י הממשלה באופן חלקי או מלא.

עוד לפני הניסיון הכושל של משרד האוצר – לכפות אימוץ גורף של תכנית "ויסקונסין" בעבר (מהל"ב ואחריה תכנית "אורות לתעסוקה") שכשלה אף היא – היה מקום ללמוד מהניסיון המוצלח ומהידע הרב שהצטבר אצל מפעילי התוכניות המגוונות הקיימות כבר בארץ.

עדיין לא מאוחר ללמוד היטב מהניסיון החיובי העצום שהצטבר בתכניות אלה, ולהרחיב את הדין. רק כך אפשר יהיה להימנע מחזרה על הטעויות הקשות שנגרמו עד כה תחת מכשש הלחצים והפיזיות של האוצר. להלן רק דוגמאות אחדות לתכניות השבה לעבודה שפועלות בהצלחה ברחבי הארץ;

"בזכות עצמך"

נתוני הצלחה של שילוב בעבודה:

יעד מקורי שתוכנן להשמה – 30%.
בפועל הושמו 70% מהמשתתפות.

60% מהמשתתפות בתכנית למדו/לומדות בקורסים להכשרה מקצועית – השלמת השכלה, קורסים מקצועיים והשכלה אקדמית. כמו כן ניתנו הכשרות במחשבים, לימוד אנגלית ולימוד השפה העברית.

עלויות: 7,400 ₪ בשנה למשתתפת לפרק זמן של **שלוש שנים** בתכנית (בסבסוד קרן ירושלים ועיריית ירושלים).

תכנית "בזכות עצמך" פועלת מתחילת שנת 2006 באגף הרווחה של עיריית ירושלים, כתכנית פיילוט בשתי שכונות בעיר: קריית היובל ופסגת זאב.

אוכלוסיית היעד של התוכנית: נשים חד הוריות, אמהות לילדים עד גיל 18.

עד היום השתתפו בתוכנית 134 נשים, בשלושה מחזורים בשתי השכונות. אוכלוסיית המשתתפות מורכבת מ-40% עולות חדשות מבריה"מ ומאתיופיה, ו-45% דתיות-חרדיות.

מחזורים ראשון ושני של התכנית כבר הסתיימו. כיום נמצא המחזור הרביעי של התוכנית בשלב גיוס.

"פרויקט עידית"

נתוני הצלחה: 85% השתלבו בהצלחה בעבודה. 100% הצלחה במדדים של קידום המשתתפות: הערכה עצמית, גילוי מוטיבציה, מסוגלות ויכולת אישית, ניהול התא המשפחתי טוב יותר, השלמת השכלה וכן התקדמות משמעותית ביותר לקראת שילוב בתעסוקה.

עלויות: 13,000 ₪ למשתתפת בשנה. התוכנית הופעלה בשיתוף עם פרויקט שיקום שכונות, משרד החינוך – האגף לחינוך מבוגרים, ג'וינט ישראל, מינהל חינוך ורווחה, שירות התעסוקה, משרד התמ"ת, החברה למתנ"סים, התחנה הפסיכולוגית, הביטוח הלאומי, ועובדים סוציאליים מאגף הרווחה של עיריית דימונה.

אגף הרווחה בעיריית דימונה, באמצעות היחידה לעבודה קהילתית, פיתח ויישם תכנית ייחודית, שהוכיחה כי אפשר לסייע לפרטים ולמשפחות תוך תפיסת האבטלה כתופעה מורכבת ורב ממדיית של בעיית העוני – ובעיקר בעיה של הדרה/דחייה חברתית.

אוכלוסיית היעד של התוכנית: אימהות לילדים קטנים, בגילאי 20-45.

60% ממשתתפות התכנית חד הוריות, 25% אימהות מחבר העמים, 5% מקהילת העבריים. כולן בעלות 8-11 שנות לימוד, חסרות הכשרה מקצועית, אינן עובדות או לומדות ורובן מתקיימות מקצבאות הביטוח הלאומי או ממשכורות הבעלים. חלק גדול מהן נתונות במצוקות אישיות ומשפחתיות קשות מאד.

תב"ת – תנופה בתעסוקה

תב"ת, תנופה בתעסוקה מיסודו של ג'וינט ישראל וממשלת ישראל, הוקם בשנת 2004 כדי לקדם ולפתח ידע ותוכניות בנושא השבת אנשים לעבודה. כיום מפעילה תב"ת כ-240 תוכניות שונות לעידוד תעסוקה ברחבי הארץ. תב"ת פועלת בשיתופי פעולה עם המשרדים הממשלתיים, מעסיקים וגופים נוספים להטמעתן של תוכניות שילוב בעבודה ולהבטחת קיומן לאורך זמן ובהיקפים נדרשים.

אוכלוסיית היעד: אנשים עם מוגבלות, צעירים חסרי עורף משפחתי, מיעוטים, חרדים ועולים חדשים.

150 עובדים בתוכניות תב"ת בכל הארץ.

40,000 איש השתתפו עד כה במגוון תוכניות תב"ת.

נתוני הצלחה בהשמה: כ-70% במוצע בכל התוכנית.

מימון: 30 מיליון ₪ לשנה לכל התוכניות. עלות משתתף לפרק זמן של שלוש שנות השתתפות בתכנית, נעה בין \$1,200 לבין \$4,500 (בהתאם לאינטנסיביות ומורכבות התכנית המותאמת לכל משתתף).

להלן רק מספר תוכניות לדוגמא

מתוך מגוון תוכניות תב"ת:

מרכזי צעירים. מרכזים יישוביים רב תחומיים המגיישים השכלה והזדמנויות תעסוקתיות לצעירים. עלות-\$317 למשתתף בשנה.

יוזמים עסקי. הכשרת מובטלים להקמה וניהול עסק. התוכנית מיועדת למחפשי עבודה המתייצבים בלשכת התעסוקה ועומדים בפני סיום תקופת הזכאות לדמי אבטלה. התכנית פועלת ברחבי הארץ, בקרב אוכלוסיות ייחודיות כגון עולים, מיעוטים צעירים, חרדים ונכים. עלות-\$681 למשתתף.

מעברים. פועלת לקידום תעסוקה בקרב האוכלוסייה היהודית הכפרית והאוכלוסייה הבדואית בנגב ובגליל. מתמודדת עם מאפיינים ייחודיים של מבנה הקהילה במגזרים אלה בניסיון להשתלבות של תושבי המגזר בעבודה. עלות - כ-\$1,200 למשתתף.

עצמאות לתעסוקה. עולים מאתיופיה ובוכרה הנמצאים מחוץ למעגל העבודה או בתעסוקה חלקית. דגש על הקניית ידע וכלים הנחוצים להתמודד עם דרישות המשק, תוך קיום קשר אישי וליווי מתמשך כחלק מתהליך ההעצמה של המשפחה; עידוד, בנייה ויישום של תוכניות לרכישת השכלה ככלי לניידות חברתית, מימוש כישורים אישיים ופיתוח קריירה; רכישת השפה העברית.

אחוזי הצלחה: 90% משולבים בעבודה. התוכנית תרמה להגדלת שיעור התעסוקה של הנשים ולשדרוג תעסוקתן שיעיקרו מעבר מעבודה זמנית לעבודה קבועה ויציבה (בעיקר בקרב הגברים). עלות - \$1,208 לשנה.

אשת חיל. פרויקט המיועד לנשים בעלות השכלה נמוכה, עולות חדשות מאתיופיה, קווקז ובוכרה, נשים מהמגזר הערבי וצעירות חסרות עורף משפחתי. אחוזי הצלחה: 65% השתלבו עד כה בתעסוקה. עלות: כ-\$1,400 לשנה למשתתפת.

פרנסה בכבוד. הכשרה מקצועית והשמה בעבודה של גברים חרדים. התוכנית מיועדת לגברים חרדים, מעל גיל 23, נשואים, הלומדים בכלל ומעוניינים להשתלב בשוק העבודה. קורסים רבים ומגוונים עם היצע רחב של מקצועות: טכנאות ותכנות מחשבים, הנהלת חשבונות ויעוץ מס, שמאות מקרקעין, יעוץ השקעות, הידרותרפיה, הוראה מתקנת, ועוד. אחוזי הצלחה- 60% הושמו בעבודה (600 גברים חרדים). עלות כוללת - \$265,000.

מיזם כלכלי עסקי לנשים בדואיות. מתנאי חממה לעצמאות כלכלית. בניית מודל כלכלי לתעסוקה עצמאית של נשים במגזר הבדואי בנגב. הכשרה, בניית מודל ארגוני עסקי, הכנת קו מוצרים ייחודי ואמצעי שיווק מתאימים. התוכנית תעזור לנשים הבדואיות ליצור לעצמן מקור פרנסה על יד שימוש ביכולות הקיימות של אריגה, רקמה וכיו"ב. עלות - \$2,234 למשתתפת.

אפיקים ו"זינוק". סיוע לצעירים וצעירות בסיכון, גילאי 18-25, רווקים, ללא מקצוע וללא אופק תעסוקתי. הכשרה מקצועית, לוו אישי והשמה בעבודה. אחוזי הצלחה: 80% שולבו במסגרת הכשרה מקצועית ו/או בתעסוקה משמעותית וקבועה. עלות: \$3,037 למשתתף בשנה.

סטרייב ישראל. מיועדת לאוכלוסייה של צעירים חסרי השכלה אקדמאית. נועדה לשלב אותם בעבודה, ליצור אופק תעסוקתי ולהגדיל את יכולת ההשתכרות שלהם. עלות: כ-\$4500 לשלוש שנות השתתפות.

הכשרה לנתמכת. שילוב בעבודה של אנשים עם מוגבלויות, באמצעות הכשרה מקצועית מותאמת. יישום מודלים של תמיכה וטיפוח יחסי עובד-מעביד בתנאי שוק פתוח, על פי יכולתם ורצונם של המשתתפים ובהתאם לתנאי שוק העבודה ביישוב/אזור בו הם חיים.

רווחה ועבודה

עקרונות מנחים בתכנית לשילוב בשוק העבודה

עקרי הדברים

עקרונות התכנית לשילוב בשוק העבודה

- תעסוקה כיעד לאומי המבטיח פרנסה הולמת – ולא כלי לריסון שכר שאינו מחלף מעוני עמוד 4
- הושטת יד למשתלבים בעבודה – ולא איומים וסנקציות עמוד 4
- אחריות וסמכות שלטונית רק בידי המדינה ולא בידיים פרטיות עמוד 4
- יצירת אופק תעסוקתי, הכשרה ותמריצים ולא תכנית שדוחפת לתעסוקה פוגענית עמוד 5
- הכרה בזכות לשירותים תומכי-עבודה והגדרתם בחוק עמוד 5
- צעדים משלימים כגון העלאת שכר מינימום, מענקי התמדה בעבודה ועוד עמוד 5
- תכנית מגוונת ומותאמת לאוכלוסיות שונות – ולא כפייה של תכנית אחידה על כולם עמוד 6
- אבחון מקצועי מהימן וטיפול הוגן בחסרי מסוגלות תעסוקתית עמוד 6
- לוויו אישי לאחר השילוב בעבודה, להבטחת התמדה ויצירת אופק תעסוקתי אמיתי עמוד 7
- פקידי השמה מקצועיים בעלי הכשרה מתאימה ועומס עבודה סביר עמוד 7
- פרישה ארצית הדרגתית, תוך הקפדה על תנאי סף ברורים לצירוף ישובים לתכנית עמוד 7
- תקציב התכנית חייב להיות זהה למה שהוקצב בחמש שנות הניסוי עמוד 7

התכנית חייבת להיות חלק ממדיניות כוללת

- הגדלה משמעותית של היצע משרות המספקות הכנסה ראויה עמוד 8
- העלאת שכר המינימום כדי שיאפשר קיום בכבוד עמוד 8
- הגברת אכיפה של חוקי עבודה עמוד 9
- השקעה בחינוך והגברת נגישות תחבורתית עמוד 9

אפשר אחרת

- מדוע להמציא את הגלגל מחדש, כאשר בישראל כבר פועלות תכניות מוצלחות, לשילוב במעגל התעסוקה... עמוד 10